

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Josipa Čosić

Privrženost ocu i funkcioniranje u djetinjstvu

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr. sc. Ana Babić Čikeš, poslijedoktorandica

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Josipa Ćosić

Privrženost ocu i funkcioniranje u djetinjstvu

Završni rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana razvojna psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr. sc. Ana Babić Čikeš, poslijedoktorandica

Osijek, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRIVRŽENOST	1
3. FAZE PRIVRŽENOSTI.....	2
4. MJERENJE PRIVRŽENOSTI.....	3
4.1. METODA NEPOZNATE SITUACIJE.....	4
4.2. OBRASCI PRIVRŽENOSTI	6
5. OČEVA UKLJUČENOST U RODITELJSTVO	7
5.1. PRIVRŽENOST OCU	8
5.2. INTERAKCIJE S OCEM.....	9
5.3. METODA RISKANTNE SITUACIJE.....	10
5.4. KLASIFIKACIJA DJECE POMOĆU METODE RISKANTNE SITUACIJE	12
6. FAKTORI KOJI ODREĐUJU KVALITETU PRIVRŽENOSTI OCU.....	13
6.1. KVALITETA SKRBI.....	13
6.2. STAVOVI RODITELJA.....	13
6.3. OSOBINE DJETETA.....	14
6.4. OBITELJSKE OKOLNOSTI.....	14
6.5. KULTURALNI UTJECAJI	15
7. UTJECAJ PRIVRŽENOSTI OCU NA FUNKCIONIRANJE U DJETINJSTVU	15
7.1. PRIVRŽENOST OCU I SOCIJALNA PRILAGODBA.....	16
7.2. PRIVRŽENOST OCU I EMOCIONALNA KOMPETENCIJA	17
7.3. PRIVRŽENOST OCU I KOGNITIVNA KOMPETENCIJA.....	17
7.4. OSVRT NA ISTRAŽIVANJA ODNOSA IZMEĐU PRIVRŽENOSTI OCU I FUNKCIONIRANJA U DJETINJSTVU.....	18
8. ZAKLJUČAK	18
9. LITERATURA.....	20

SAŽETAK

Ovaj se rad bavi pitanjem privrženosti kao snažnog emocionalnog odnosa koji dijete ima s roditeljima. Budući da se podjela roditeljskih uloga promijenila tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, kao reakcija na povećanu zaposlenost žena i kulturalno vrednovanje jednakosti spolova, odnos s ocem ima sve važniju ulogu u odgoju djece. Ipak, većina istraživanja privrženosti prvenstveno je orijentirana na privrženost majci kao primarnom skrbniku. Iz tog razloga postavljaju se pitanja stvara li dijete takvu vrstu odnosa prema ocu, je li odnos s ocem jednak odnosu s majkom i kako privrženost ocu utječe na funkcioniranje djeteta. Novija istraživanja pokazala su da dojenčad, djeca i adolescenti formiraju privrženost ocu na način koji je komplementaran privrženosti majci. Rezultat je razlika u interakciji očeva i majki s djecom, što znači da klasična brigao djetetu kakvu pokazuju majke nije tipičan način interakcije očeva s djecom. Interakcija otac-dijete puno češće podrazumijeva fizičku stimulaciju i igru koja omogućuje da očevi pobuđuju djecu i postavljaju im izazove. Time potiču njihovo istraživanje i autonomiju. Nadalje, istraživanja naglašavaju da stavovi prema roditeljstvu, djetetov temperament i spol, zaposlenost roditelja, kvaliteta bračnog odnosa te kulturalne norme također određuju kvalitetu odnosa s ocem. Zaključno, odnos djeteta i oca ključan je za razvoj emocionalne i socijalne kompetencije djeteta, odnosno uspješnu prilagodbu u djetinjstvu.

Ključne riječi: privrženost ocu, emocionalni i socijalni razvoj, djetinjstvo

1. UVOD

Obiteljski kontekst je temeljno okruženje u kojem se dijete razvija i stječe vještine koje su ključne za uspješno nošenje s izazovima vanjskog svijeta (Berk, 2015). Pri tome ključnu ulogu imaju roditelji. Pojam *roditeljstvo* odnosi se na niz procesa kojima roditelji osiguravaju zdravlje i dobrobit svoje djece, potpomažu njihov razvoj te im prenose kulturalne norme i vrijednosti uz pružanje topline i nadzora (Vasta, Haith, Miller, 2005). Brojni istraživači i filozofi razvili su teorije kojima se nastoji objasniti način na koji roditelji doprinose razvoju različitih aspekata funkcioniranja djeteta, posebno ističući važnost bliske emocionalne veze djeteta s majkom kao primarnim skrbnikom.

Međutim, brojne društvene promjene obilježavaju kontekst u kojem današnji roditelji podižu djecu (Pećnik, 2008). Unazad posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do vrlo izraženog promicanja načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada. Stoga dolazi do povećavanja broja žena koje rade izvan kuće i mijenjanja stavova prema uključenosti oca u roditeljstvo (Berk, 2015). Kao rezultat toga otac postaje sve važnija figura u djetetovom odgoju.

Cilj ovog rada je dati odgovor na pitanje stvara li dijete čvrstu emocionalnu vezu prema ocu i je li odnos s ocem jednak odnosu s majkom te na koji način privrženost ocu utječe na funkcioniranje djeteta. U njemu će se najprije dati općeniti pregled dosadašnjih spoznaja o razvoju, mjerenju i obrascima privrženosti. Budući da je ovaj rad primarno usmjeren na privrženost ocu, objasnit će se specifičnosti interakcija otac-dijete i način na koji one određuju kvalitetu privrženosti ocu. Nadalje, navest će se koji su to faktori koji utječu na odnos oca i djeteta te dati pregled rezultata istraživanja o tome kako privrženost ocu utječe na socijalne i emocionalne aspekte funkcioniranja u djetinjstvu.

2. PRIVRŽENOST

Pojam privrženosti se odnosi na snažnu emocionalnu vezu između dvije osobe, odnosno, trajnu afektivnu povezanost koja je obilježena traženjem i održavanjem bliskosti s osobom prema kojoj privrženost postoji, što se osobito ističe u stresnim situacijama (Bartholomew i Horowitz, 1991). Privrženost se počinje formirati odmah nakon rođenja kao temeljni aspekt ljudskog života. Iz evolucijske perspektive, privrženost je adaptivna jer potiče socijalne odnose neophodne za opstanak i preživljavanje djeteta (Berk, 2015).

Teorija privrženosti razvijena je na temelju rada Johna Bowlbyja i Mary Ainsworth koji su se bavili proučavanjem odnosa između roditelja (uglavnom majke) i djeteta tijekom dojenačke dobi i djetinjstva. Ta životna razdoblja presudna su za razvoj kognitivnih, socijalnih i emocionalnih kompetencija, odnosno normalno funkcioniranje djeteta (Vasta i sur., 2005).

Da bi se odnos definirao kao privržen, dijete treba pokazivati tendenciju ostajanja u neposrednoj blizini objekta privrženosti koji mu služi kao utočište i sigurna baza prilikom istraživanja okoline. Prema Bowlbyju (1969), spremnost za istraživanje okoline je odvojena od privrženosti. On ih smatra dvama sustavima od kojih je jedan neaktivan ukoliko je drugi aktiviran. Dakle, ukoliko se dijete tijekom istraživanja okoline osjeti nelagodno ili ugroženo i uznemiri, istraživanje prestaje i aktivira se sustav privrženosti kojemu je cilj održavanje kontakta sa skrbnikom.

Tijekom ranih interakcija sa skrbnikom, djeca stvaraju unutarnje radne modele odnosno mentalne reprezentacije skrbnika koje uključuju emocije, očekivanja, vjerovanja te strategije interpretiranja informacija koje su u vezi sa skrbnikom. Uz to, stvaraju i reprezentacije odnosa sebe i skrbnika (Bowlby, 1969). Na tragu toga, dio istraživača smatra da obrasci privrženosti koji se organiziraju u djetinjstvu određuju kvalitetu odnosa s bliskim osobama (roditeljima, vršnjacima i ljubavnim partnerima) u kasnijim razdobljima života (Kamenov i Jelić, 2003), stoga ova teorija ima psihoanalitički karakter.

3. FAZE PRIVRŽENOSTI

Prema Bowlbyju, razvoj privrženosti odvija se u 4 faze koje u konačnici rezultiraju uspostavljenom kognitivnom reprezentacijom skrbnika (Berk, 2015). Privrženost djeteta se može opaziti u dobi od šest do osam mjeseci, međutim, razvojni put privrženosti počinje odmah nakon rođenja.

Prva faza se naziva *fazom nediskriminativnih socijalnih reakcija* (Vasta i sur., 2005). Ova faza započinje rođenjem i traje do trećeg mjeseca života djeteta. Tijekom te faze, urođene reakcije djeteta (npr. plakanje) služe da bi se privukla pažnja odrasle osobe i zadržalo ju se u blizini kako bi mogla reagirati i zadovoljiti djetetove potrebe. U toj fazi dojenče reagira nediskriminativno, odnosno ne usmjerava se samo primarnog skrbnika, već jednako reagira na sve osobe koje se nađu u okolini (Berk, 2015). Iz tog razloga zapravo je skrbnik inicijator interakcije s dojenčetom, tek kasnije taj odnos postaje uzajaman.

Druga se faza naziva faza *diskriminativnih socijalnih reakcija*, a traje od trećeg do sedmog mjeseca života djeteta. Tijekom te faze dolazi do orijentacije prema jednoj ili više specifičnih osoba. Dakle, dijete počinje razvijati preferenciju prema primarnom skrbniku i ostalim osobama s kojima je često u interakciji te počinje stvarati unutarnji radni model primarnog skrbnika (Vasta i sur., 2005). Interakcije sa primarnim skrbnikom obilježene su ponašanjima kao što su vokalizacije i osmjehivanje. Tijekom te faze dijete počinje shvaćati da je odvojeno od ostatka svijeta te da na njega može utjecati svojim postupcima (Vasta i sur., 2005).

Treća je *faza usmjerene privrženosti*, odnosno faza održavanja blizine sa specifičnom osobom. Dakle, dijete tijekom te faze ima jasno izraženu privrženost. To znači da, zahvaljujući psihomotornom razvoju, dijete u ovoj fazi može istraživati okolinu, ali i ostvarivati fizičku blizinu sa skrbnikom kao sigurnom bazom u situacijama straha i uznemirenosti (Vasta i sur., 2005). U toj fazi razvoja djeteta strah pred nepoznatim i stranim postaje dominantna emocija. Dakle, strah od nepoznatog dovodi do izazivanja djetetovog plača. Kada ostvari kontakt s majkom, dijete se vrlo brzo smiri. Također, javlja se prosvjedovanje zbog odvajanja od skrbnika koje je još jedan znak potpuno stvorene privrženosti između djeteta i skrbnika (Vasta i sur., 2005). Ova faza traje od osmog mjeseca do kraja druge godine života.

Posljednja faza se naziva *fazom recipročnog odnosa* i događa se tijekom treće godine djetetova života. U toj fazi dijete može razumjeti privremeno odvajanje zahvaljujući postignućima u kognitivnom razvoju i uspostavljenoj privrženosti sa skrbnikom. Uz to, ne mora aktivirati privrženo ponašanje kada roditelj ode što se očituje u manjem prosvjedovanju zbog odvajanja. U toj fazi, dijete pregovara sa skrbnikom i može razumjeti planove roditelja, stoga lakše podnosi njihovu odsutnost (Berk, 2015). Također, dijete postaje otvorenije za ostvarivanje odnosa s drugim osobama.

Ovakav slijed faza razvoja privrženosti je univerzalan, odnosno ne ovisi o kulturalnim, socioekonomskim i drugim razlikama.

4. MJERENJE PRIVRŽENOSTI

Smatra se da se privrženost pojavljuje kod svih ljudi, ali da, ovisno o unutarnjim radnim modelima, odnosno mentalnim reprezentacijama, koje dijete razvija tijekom interakcija s objektom privrženosti, postoje kvalitativno različiti obrasci privrženosti djeteta i skrbnika. Za mjerenje kvalitete privrženosti djeteta skrbniku najkorištenija tehnika je metoda nepoznate

situacije. Unatoč kritikama upućenim na račun ove metode, nije razvijena nijedna metoda koja bi je potpuno zamijenila (Vasta i sur., 2005).

4.1. METODA NEPOZNATE SITUACIJE

Klasična eksperimentalna paradigma ispitivanja privrženosti kod djece je metoda nepoznate situacije koju je razvila Mary Ainsworth 1969. godine (Ainsworth i Wittig, 1969; prema Vasta i sur., 2005). Cilj ove metode je provjeriti izaziva li odvajanje od primarnog skrbnika aktivaciju sustava privrženosti. Dakle, temeljna je pretpostavka da su ponašanja koja ukazuju na kvalitetu privrženosti najizraženija kada se dijete nalazi u nepoznatoj ili stresnoj situaciji (Vasta i sur., 2005). Sudionici u ispitivanju su djeca u dobi od 11 do 18 mjeseci, primarni skrbnik (najčešće majka) i nepoznata osoba. Postupak se sastoji od 8 epizoda u trajanju do 3 minute. Čitav proces traje 20-ak minuta (manje ukoliko dijete pokazuje značajnu uznemirenost), a događa se u prostoriji koja je za dijete nova i nepoznata, ali opremljena je tako da se dijete u njoj može igrati. Detaljni opis pojedinih epizoda nalazi se u Tablici 1.

Tablica 1. Epizode metode nepoznate situacije (Vasta i sur., 2005).

Epizoda	Sudionici	Trajanje	Opis
1.	Majka, dijete, promatrač	30 s	Majka i dijete uvode se u eksperimentalnu prostoriju, nakon toga promatrač odlazi
2.	Majka i dijete	3 min	Dijete istražuje prostoriju, majka ne sudjeluje osim ako nije potrebno potaknuti na igru nakon 2 minute
3.	Nepoznata osoba, majka, dijete	3 min	Ulazi nepoznata osoba; nakon jedne minute počinje

			razgovarati s majkom, u 3. minuti započinje igru s djetetom; majka odlazi iz prostorije
4.	Nepoznata osoba, dijete	3 min ili manje(ovisno o stupnju uznemirenosti djeteta)	Prva epizoda separacije; nepoznata osoba svoje ponašanje usklađuje s djetetovim
5.	Majka i dijete	3 min ili više (ovisno o tome koliko djetetu treba da se zaigra)	Sastanak majke i djeteta; majka ga umiruje i navodi na igru; odlazi pozdravljajući dijete
6.	Dijete	3 min i manje	Druga epizoda separacije
7.	Nepoznata osoba, dijete	3 min i manje	Nastavak epizode separacije; nepoznata osoba usklađuje ponašanje s djetetovim
8.	Majka i dijete	3 min	Ponovni sastanak majke i djeteta; nepoznata osoba odlazi

Tijekom postupka bilježe se i snimaju djetetova ponašanja kako bi se kasnije mogla kodirati. Tijekom preddseparacijskih faza bilježe se ponašanja koja se odnose na spremnost za istraživanje okoline, a situacija ponovnog susreta sa skrbnikom daje važne podatke jer upućuje na to kakav obrazac interakcija postoji između majke i djeteta kada je dijete uznemireno (Vasta i sur., 2005).

4.2. OBRASCI PRIVRŽENOSTI

Na temelju istraživanja provedenih pomoću paradigme nepoznate situacije, izvedena su 3 osnovna obrasca organizirane privrženosti, a potom je dodan još jedan stil privrženosti – dezorganizirani tip (Berk, 2015).

Obrazac ponašanja koji će se razviti ponajprije ovisi o ponašanju skrbnika, kako majke, tako i oca, iako se često njihov utjecaj zanemaruje. Kvaliteta privrženosti koju dijete stvara prema skrbniku određena je odgovorima skrbnika kada je djetetov sustav privrženosti aktiviran (kada je dijete uplašeno, bolesno, fizički povrijeđeno ili emocionalno uznemireno) (Benoit, 2004). Skrbnici na djetetovu uznemirenost mogu reagirati na tri načina koja karakteriziraju tri osnovna obrasca privrženosti. Oni su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2. Suočavanje sa uznemirenošću i vrste privrženosti (Benoit, 2004).

Osobina skrbnika	Strategija nošenja sa uznemirenošću	Obrazac privrženosti
Osjetljiv, brižan	Organizirana	Sigurna privrženost
Neosjetljiv, odbacujući	Organizirana	Izbjegavajuća privrženost
Neosjetljiv, nekonzistentan	Organizirana	Opiruća privrženost
Atipičan	Dezorganizirana	Dezorganizirana privrženost

Roditelj može pokazivati osjetljivost, odnosno brigu za djetetove potrebe te reagirati pravilno i pravovremeno, te pritom prema djetetu biti nježan i topao. Dijete će u tom slučaju najvjerojatnije razviti sigurnu privrženost. Dakle, ako primarni skrbnik dosljedno i pravilno reagira na sve djetetove potrebe i kvalitetno brine o djeci, ona ga doživljavaju kao sigurnu bazu kojoj se mogu vratiti ukoliko se osjećaju uznemireno tijekom istraživanja okoline (Berk, 2015). Sigurno privržena djeca slobodno istražuju okolinu i pokazuju znakove uznemirenosti tijekom epizoda separacije, ali i veselja prilikom ponovnih susreta sa skrbnikom (Vasta i sur., 2005).

Ukoliko roditelj na djetetove znakove za emocionalnom blizinom ostaje hladan i rezerviran, ignorira ili ismijava dijete, razvija se anksiozno-izbjegavajući obrazac privrženosti. Tako privržena djeca pokazuju minimalne znakove uznemirenosti prilikom separacije i skloni su izbjegavati skrbnika te minimizirati iskazivanje neugodnih emocija pred skrbnikom (Vasta i sur., 2005). Roditelji ove djece provode vrijeme s njima u igri, pravilno ih hrane te vode brigu o higijeni i spavanju, ali nisu prisni sa svojom djecom i ne ispunjavaju djetetovu potrebu za

bliskošću. To onda dovodi do toga da djeca također izbjegavaju emocionalne odnose, teško vjeruju ljudima i manje su zadovoljni odnosima s bliskim osobama (Kochanska, 2001).

Ako roditelj nekonzistentno odgovara na djetetove znakove, odnosno u jednoj situaciji pravilno reagira, a u drugoj situaciji je prezauzet i ignorira znakove češće će se javiti anksiozno-opiruća privrženost (Benoit, 2004). Prilikom ispitivanja u nepoznatoj situaciji djeca koja su razvila sa skrbnikom takav odnos pokazuju značajne znakove uznemirenosti te ne istražuju prostoriju. Prilikom separacije pokazuju strah i značajnu uznemirenost. Kod ponovnog susreta, ili ne reagiraju jer su previše uznemireni, a roditelj ih teško može umiriti i utješiti, ili su iznimno nametljivi prema roditelju tražeći fizički kontakt (Berk, 2015). Dakle, anksiozno-opiruće privrženost djeca također koriste organiziranu strategiju nošenja sa stresom u obliku prenaplašavanja emocija kako bi privukli pažnju skrbnika. Mogu se javiti različite emocije: sreća ili olakšanje zbog toga što vide roditelja i ljutnja jer ih je roditelj napustio (Benoit, 2004).

Konačno, četvrti obrazac privrženosti je dezorganizirana privrženost. Tako privrženost djeca mogu pokazivati kontradiktorna ponašanja, odnosno znakove karakteristične za neki od ranije navedenih tipova privrženosti (sigurnu, izbjegavajuću, opiruću). Mogu izbjegavati kontakt očima s roditeljem ili biti pasivni i ne pokazivati emocije. Dezorganizirana djeca nemaju stabilan obrazac ponašanja, ali često su zbunjena i uplašena. U situacijama uznemirenosti mogu reagirati mirovanjem ili zamrzavanjem na duži vremenski period (Berk, 2015). Njihovi roditelji su često nedosljedni i prezauzeti da bi zadovoljili djetetove potrebe (Broberg, 2000), a iskazuju atipična roditeljska ponašanja koja su zastrašujuća ili seksualizirana (Lyons-Ruth, Bronfman, Atwood, 1999; prema Benoit, 2004). Dakle, djeca s dezorganiziranim obrascem se suočavaju s dilemom jer je njihova sigurna baza (roditelj) ujedno i izvor njihovog straha odnosno uznemirenosti (Benoit, 2004). Posljedično, dezorganizirana djeca mogu postati sklonija manifestaciji socijalno neprihvatljivih obrazaca ponašanja zbog nerazvijene samoregulacije u socijalnom okruženju (Lyons-Ruth i Block, 1996).

5. OČEVA UKLJUČENOST U RODITELJSTVO

Tijekom 1970-ih, postavljalo se pitanje o specifičnoj ulozi oca u djetetovom razvoju iako je već postojao značajan broj istraživanja koja su se bavila tematikom privrženosti majkama i njihovim odnosom s djecom. U Bowlbyjevom originalnom istraživanju (1982; prema Brown, Mangelsdorf i Neff, 2012) očevi kao objekti privrženosti uopće se ne spominju, što podupiru i nalazi da djeca, kada su uznemirena, preferiraju da ih utješi majka (Berk, 2015).

Tijekom zadnjih 30 godina, smanjena je razlika između vremena posvećenog brizi za djecu između majki i očeva (Bianchi, 2000; prema Dumont i Paquette, 2013) što je rezultat toga što su žene postale aktivnije kao radna snaga i došlo je do promjene stavova prema očevoj uključenosti u odgoj i brigu za djecu (Cabrera, Tamis-Lemonda, Bradley, Hofferth, i Lamb, 2000; Plecki i Masciadrelli, 2004; prema Dumont i Paquette, 2013). Istraživanjima je pokazano da u obiteljima u kojima su oba roditelja zaposlena u 75-85% slučajeva očevi brizi o djeci posvećuju jednako vremena koliko i majke (Pleck i Masciadrelli, 2004; Sandberg i Hofferth, 2001; Zuzanek, 2000; prema Berk, 2015). To je u skladu s pretpostavkom primatologa S. B. Hrdyja (1999), prema kojemu se, ukoliko su okolnosti povoljne, svaki muški primat može ponašati njegovateljski. Muškarci su jedinstveni među primatima jer osiguravaju i direktnu i indirektnu roditeljsku njegu koja se obično nastavlja i kasnije tijekom života. Očevi pokazuju njegujuća ponašanja, poput maženja, grljenja, tješnja i verbalnog iskazivanja ljubavi, ako su uključenu u dugoročnu seksualnu vezu s majkom, a posebno ukoliko se radi o monogamnom odnosu (Clutton-Brock, 1991; prema Hrdy, 1999).

Nizom novijih eksploratornih istraživanja koja se bave očevom uključenošću u roditeljstvo i privrženosti očevima utvrđen je značajan, kompleksan i multidimenzionalan doprinos očeva koji je po važnosti za razvoj njihove djece jednak majčinom (Cabrera i sur, 2000; Ramchandani i McConachie, 2005; prema Lewis i sur., 2009).

5.1. PRIVRŽENOST OCU

Budući da se muškarci gotovo u jednakoj mjeri uključuju u brigu od djece, za pretpostaviti je da se kao posljedica javlja i privrženost djeteta ocu. Privrženost dojenčeta ne generalizira se na sve odnose unutar obitelji: dijete može biti sigurno privrženo oba roditelja, sigurno privrženo jednom, a nesigurno drugom ili oboma nesigurno privrženo. Dakle, privrženost djeteta nije karakteristična za dijete, već za odnos koji to dijete ima s pojedinim osobama (Sroufe, 1985; Ijzendoorn i Wolff, 1997).

Dojenčad, djeca i adolescenti formiraju privrženost ocu na način koji je komplementaran privrženosti majci. Longitudinalna studija u trajanju od 22 godine, koju su proveli Grossman i sur. (2002) pokazala je da se privrženost ocu i privrženost majci formira na temelju različitih ranih iskustava djeteta s majkom i ocem te se stoga treba promatrati različito.

Budući da se specifičnost djetetove privrženosti ocu nije u potpunosti mogla objasniti postojećim okvirom koji je u većoj mjeri prilagođen interakcijama karakterističnima za majku

i djetete, Paquette (2004) proširuje teoriju privrženosti iznoseći novu teoriju privrženosti ocu – teoriju odnosa aktivacije (*eng. activation relationship theory*). Ona se fokusira primarno na dvije dimenzije očevog odgoja kako bi se objasnila veza između oca i djeteta: stimulaciju i disciplinu. Prema ovoj teoriji, očevi potpomažu razvoj djetetovog osjećaja sigurnosti i samopouzdanja kroz ohrabrivanje djeteta da se otvori vanjskom svijetu (stimulacija) dok jasno određuju granice (disciplina) (Dumont i Paquette, 2013).

U prilog tome ide i nalaz da očevi postaju izravnije uključeni u roditeljstvo oko prve godine života djeteta, a značajan utjecaj vidljiv je kada djeca dosegnu predškolsku dob. Poboljšanje komunikacije, povećana mobilnost djeteta koja omogućuje igru i samostalnije istraživanje okoline moguća su objašnjenja za veće uključivanje očeva tijekom tog perioda razvoja (Black i sur, 1999; prema Bureau i sur., 2017).

5.2. INTERAKCIJE S OCEM

Također, očevi se češće nego majke uključuju u interakcije koje kod djeteta mogu izazvati strah kao jedan oblik stimulacije. U istraživanju koje su proveli Hazen, McFarland, Jacobovitz i Boyd-Soisson (2010) čak 40% očeva se uključivalo u ponašanja kao što su fizički opasne situacije (zauzimanje napadačkog stava, dodirivanje djetetovih ranjivih područja na tijelu), facijalna/verbalna zastrašujuća ponašanja (pokazivanje zuba, kolutanje očima, iznenadno režanje usmjereno djetetu), ponašanja kojima se pokazuje strah (facijalne ekspresije povezane sa strahom, udaljavanje od djeteta kada dijete pristupi), disocijativna ponašanja (mirovanje ili zamrzavanje na kraći period vremena) i dr. Dakle, namjera oca bila je iznenaditi dijete i čak gamalo uplašiti. U skladu s time, Paquette (2004) naglašava da muškarci imaju tendenciju iznenađivanja i povećavanja uzbuđenja kod djece i navode ih da preuzimaju rizik. Na taj način ih uče da budu hrabriji i odvažniji u zastrašujućim situacijama.

Ovakva ponašanja na neki su način povezana s dezorganiziranom privrženosti, a moguć negativan utjecaj uključivanja u takve vrste ponašanja je umanjen očevom osjetljivošću. Prema Solomonu i Georgeu (2008; prema Bureau i sur., 2017) faktor koji je najznačajnije povezan s djetetovom privrženosti je roditeljska osjetljivost. Roditeljska osjetljivost implicira ravnotežu između osiguravanja autonomije prilikom istraživanja kao i umirivanja djeteta kada je uznemireno unatoč tome što neki istraživači više naglašavaju brižnost i njegu što se smatra uglavnom majčinskim ponašanjem.

Upravo je igra interakcijski kontekst između oca i djeteta u kojem su očevi osjetljivi, kooperativni i postavljaju izazove djetetu, a to djetetu omogućuje istraživanje i jedan oblik autonomije. Dakle, stimulirajućim ponašanjima koja su na granici igre i izazivanja straha, ali i pomaganjem da se umire kada su uznemirena, očevi facilitiraju djetetovu sposobnost regulacije intenzivnih emocija, nošenja s prekomjernom stimulacijom te fokusiranje (Hazen i sur., 2010). Ukoliko otac pokazuje manjak osjetljivosti i brige nakon što dijete uključi u interakciju koja kod djeteta izaziva strah, to može dovesti do manjka regulacije te preplavlivanja emocijama kod djeteta. Otac se, kao figura privrženosti, uključuje u aktivnosti kojima je cilj stimulacija djeteta kao i ponašanja pružanja njege djetetu. Međutim, očevi se međusobno razlikuju u tome koji je njihov dominantni stil, a Burcois (1997; Dumont i Paquette, 2013) naglašava da je za djecu optimalno da roditelji njeguju obje vrste interakcija s djetetom.

S druge strane, majke se s djecom ne igraju jednako kao očevi. One se češće uključuju u igre s ciljem razvoja verbalnih sposobnosti ili nježne fizičke igre (Berk, 2015). Tradicionalna majčinska uloga je pružanje brige i ljubavi kada je dijete uznemireno i traži utjehu. Stoga su ponašanja koja kod djeteta izazivaju strah tijekom igre s majkom u konfliktu s ulogom majke te mogu dovesti do problema u djetetovom razvoju kroz usvajanje dezorganiziranog obrasca privrženosti (Lyons-Ruth i Jacobovitz, 2008; Main i Hesse, 1990; prema Hazen i sur., 2010).

Ovi rezultati istraživanja djelomično se mogu objasniti usvajanjem tradicionalnih socijalnih uloga. Ipak, istraživanja su pokazala da su čak i očevi koji su primarni skrbnici svojoj djeci, što se smatra netradicionalnim, manje skloni tješnju i umirivanju svoje djece te su više uključeni u igru i stimulirajuće aktivnosti (Lamb, Frodi, Hwang i Frodi, 1983).

Postoji mali broj istraživanja koja se bave očevima kao primarnim skrbnicima djeci. To je rezultat činjenice da su očevi kao primarni skrbnici i dalje rijetkost, dok se istovremeno povećava broj očeva koji su isključeni iz odgoja svoje djece. Provođenje istraživanja na očevima koji su primarni skrbnici uvelike bi olakšala razumijevanje veze između djeteta i oca (Lewis i sur., 2009).

5.3. METODA RISKANTNE SITUACIJE

S obzirom na navedeno, metoda nepoznate situacije pokazala se nedostatnom za ispitivanje kvalitete privrženosti ocu te njezine prediktivne vrijednosti za socio-emocionalni razvoj djeteta jer se primarno usmjerava na samo na njegujuća ponašanja koja su karakteristična za interakciju majke i djeteta (Dubeau i Moss, 1998; Volling i Belsky, 1992; Youngblade, Park

i Belsky,1993; prema Dumont i Paquette, 2013). Iz tog je razloga razvijena inačica metode nepoznate situacije koja se koristi za ispitivanje privrženosti ocu – *metoda riskantne situacije* (Paquette i Bigras, 2005, 2010; prema Dumont i Paquette, 2013).

Tijekom procedure, djecu se ohrabruje da istražuju nepoznatu prostoriju te da preuzimaju socijalni i fizički rizik. Socijalni rizik se odnosi na interakcije sa strancem koji postaje sve nametljiviji dok se otac nalazi u prostoriji. Fizički rizik se odnosi na postojanje velikih stuba u bojama koje se nalaze u sredini prostorije koje su ujedno i primamljive i opasne. Procedura traje 20 minuta i podijeljena je u 6 epizoda koje su detaljnije prikazane u Tablici 3.

Tablica 3. Epizode metode riskantne situacije (Dumont i Paquette, 2013).

Epizoda	Sudionici	Opis
1.	Dijete, otac	Dijete se nalazi na podu u sredini prostorije, na podu su igračke; otac sjedi na stolici
2.	Dijete, otac, stranac	Stranac ulazi, sjeda na pod i počinje se igrati s igračkama bez stupanja u interakciju s djetetom ili ocem
3.	Dijete, otac, stranac	Nakon 3 minute ili ranije ukoliko dijete inicira interakciju, stranac započinje igru s djetetom i postaje sve nametljiviji
4.	Dijete, otac	Otkrivaju se stube, igračke se stavljaju na stube
5.	Dijete, otac	Otac dijete postavlja na najvišu stepenicu i poziva ga da siđe i ohrabruje da se ponovno popne
6.	Dijete, otac	Roditelj zabranjuje djetetu da se penje stepenicama

Tijekom provođenja postupka bilježe se ponašanja djeteta tijekom interakcija s nepoznatom osobom te prilikom istraživanja okoline koja govore o razini, odnosno kvaliteti aktivacije djeteta. Detaljan sustav kodiranja prikazan je u originalnom radu (Paquette i Bigras, 2010).

5.4. KLASIFIKACIJA DJECE POMOĆU METODE RISKANTNE SITUACIJE

Na temelju ispitivanja metodom riskantne situacije djeca se klasificiraju kao *aktivirana*, *nedovoljno aktivirana* ili *prekomjerno aktivirana*, ovisno o tome koliko su stimulirana, koliko se sigurno osjećaju tijekom istraživanja okoline te na koji način i u kojoj mjeri očevi postavljaju granice prihvatljivog ponašanja (disciplina) (Dumont i Paquette, 2013). Bitno je naglasiti da se u ovom kontekstu ne govori o kažnjavanju kao načinu postavljanja granica odnosno discipliniranja. Disciplina se može uspostaviti na različite načine, a oni ne smiju interferirati sa otvorenosću za istraživanje (Paquette, 2004).

Aktivirana djeca su u pozitivnoj interakciji sa strancem dok pokazuju znakove oklijevanja ili straha kada on postane previše nametljiv. Također, ona će spremno istraživati stube uz oprez i poštivanje postavljenih granica radi sigurnosti djeteta. Nedovoljno aktivirana djeca će imati manje pozitivnih interakcija prema strancu i pokazivat će više znakova straha i oklijevanja. Bit će oprezna i poslušna i manje će istraživati. Prekomjerno aktivirana djeca će vrlo lako stupati u interakciju sa strancem i neće pokazivati znakove oklijevanja ili straha kada stranac postane nametljiv. Njihovo istraživanje okoline je opasno uz znakove nesmotrenosti i neposlušnosti (Dumont i Paquette, 2013).

Ipak, većina ranijih istraživanja privrženosti ocu podatke temelji na metodi nepoznate situacije i tradicionalnoj klasifikaciji obrazaca privrženosti. To nije netočno jer su očevi također osjetljivi i pokazuju njegujuća ponašanja (Lundy, 2003; van Ijzendoorn i sur., 2004; prema Berk, 2015). Prema tome, privrženost ocudjelomično ima karakteristike klasične privrženosti. Ipak, metoda rizične situacije, kao i klasifikacija koja je na temelju nje izvedena u obzir uzimaju i jedan drugi aspekt interakcije oca i djeteta - aktivaciju. Na tragu toga, istraživanjima je pokazano da metoda rizične situacije ima veću prediktivnu važnost za neke aspekte socio-emocionalnog funkcioniranja djeteta (Dumont i Paquette, 2013). Na temelju svega navedenog, može se zaključiti da se ove dvije teorije ne isključuju, već nadovezuju i nadopunjuju jedna drugu.

6. FAKTORI KOJI ODREĐUJU KVALITETU PRIVRŽENOSTI OCU

Budući da postoji pozitivna povezanost između sigurne privrženosti roditeljima u djetinjstvu i normalnog funkcioniranja u kasnijim fazama života (Wong, Mangelsdorf, Brown, Neff, Schoppe-Sullivan, 2009), ključno je navesti koji čimbenici mogu doprinijeti postojanju individualnih razlika u privrženosti.

Karakteristike roditelja, djeteta i obitelji u cjelini ističu se kao tri najvažnija faktora koji determiniraju privrženost djeteta.

6.1. KVALITETA SKRBI

Unatoč tome što je jasno da djeca stvaraju privrženost prema ocu, najveći broj istraživanja kojima je cilj bio utvrđivanje faktora koji utječu na kvalitetu privrženosti napravljen je na dijadama majka-dijete. Bowlby (1969) navodi da je za razvoj sigurne privrženosti važna kvaliteta njege u najranijim fazama razvoja nakon rođenja djeteta. Smatra se da je brzo, dosljedno i prikladno reagiranje na znakove djeteta, zajedno s interakcijskom usklađenošću, snažan prediktor sigurne privrženosti (Berk, 2015). Međutim, meta-analizama je pokazano da postoji samo umjerena povezanost između majčine osjetljivosti i kvalitete privrženosti djeteta, dok je za očeve još manja (Ijzendoorn i Wolff, 1997).

6.2. STAVOVI RODITELJA

Stavovi očeva o važnosti njihove očinske uloge mogu uvelike oblikovati njihovu buduću uključenost u roditeljstvo. Pokazano je da postoji povezanost između očevih stavova i opazljive uključenosti oca u roditeljske aktivnosti (Beitel i Parke, 1998; Palkovitz, 1984; prema Wong i sur., 2009). Očevi koji svoju očinsku ulogu u odgoju djece smatraju važnom, bolje su pripremljeni za preuzimanje roditeljske uloge i djeci pružaju kvalitetniju njegu. Stoga postoji veća vjerojatnost da će njihova djeca biti sigurno privržena. Međutim, stavovi majke mogu interferirati s očevom uključenosti u roditeljstvo zbog čega oni ipak ostaju isključeni iz brige o djeci (Wong i sur., 2009). Iako sada većina žena ravnopravno muškarcima sudjeluje u svijetu rada, neke od njih i dalje mogu biti nesklone uključivanju očeva u odgoj djece što dovodi do toga da odgoj djece protiv volje prepuštaju očevima i nerado traže njihovu pomoć (Dienhart i Daly, 1997; prema Wong i sur., 2009). S druge strane, druge majke prepoznaju važnost očeve

uloge. Stoga ih ohrabruju da se više uključe u roditeljstvo i zajednički dijele odgovornosti (Wong i sur., 2009).

6.3. OSOBINE DJETETA

Utjecaj temperamenta kao osobine djeteta na stvaranje privrženosti bio je u fokusu brojnih istraživača, a rezultati istraživanja su nejednoznačni. S jedne strane, neka su istraživanja pokazala direktnu povezanost između teškog temperamenta, odnosno negativne emocionalnosti, i nesigurne privrženosti (Van den Boom, 1994; prema Wong i sur., 2009). Suprotno tome, postoje istraživanja koja daju empirijsku potporu hipotezi da direktna povezanost između temperamenta i kvalitete privrženosti ne postoji (Sroufe, 1985).

Povezanost između roditeljskog uključivanja i temperamenta je, dakle, složenija od bivarijatnog odnosa. Djetetov spol može moderirati odnos između emocionalnosti i privrženosti. Frodi i sur. (1982; prema Braungart-Rieker, Courtney i Garwood, 1999) su pokazali da su očevi više uključeni u interakcije sa sinovima teškog temperamenta i kćerima lakog temperamenta, nego sinovima lakog temperamenta i kćerima teškog temperamenta u dobi od 5 mjeseci starosti. Prilikom tumačenja ovog rezultata u obzir je potrebno uzeti obiteljski kontekst koji se odnosi na to jesu li oba roditelja zaposlena ili je samo jedan. Moguće je da je, ukoliko se radi o obitelji u kojoj rade oba roditelja, dijete teškog temperamenta pod većim rizikom od usvajanja nesigurnog obrasca privrženosti jer su roditelji prezaposleni, imaju manje slobode i vremena da nauče vještine nošenja s *teškim* djetetom što utječe na njihove interakcije. S druge strane, također je moguće da dijete teškog temperamenta u stresnim situacijama ima više pažnje od oba roditelja u odnosu na lako dijete, pa se teški temperament može smatrati adaptivnim (De Vries, 1984; prema Braungart-Rieker i sur., 1999).

Zaposlenost jednog ili oba roditelja posebno utječe na kvalitetu privrženosti djeteta ocu. Djeca u obiteljima u kojima su oba roditelja zaposlena imaju veću vjerojatnost usvajanja nesigurnog obrasca privrženosti ocu (Belsky i Rovine, 1988; Chase-Lansdale i Owen, 1987; prema Braungart-Rieker i sur., 1999). Očevi u obiteljima u kojima su oba roditelja zaposlena su manje osjetljiva prilikom zadataka rješavanja problema i rjeđe su u interakciji s djecom.

6.4. OBITELJSKE OKOLNOSTI

Kvaliteta bračnog odnosa i zadovoljstvo brakom dodatno utječu na kvalitetu privrženosti djeteta roditeljima, a očeva uključenost u roditeljstvo je pod većim utjecajem kvalitete bračnog odnosa nego majčina (Cummings, Goeke-Morey i Raymond, 2004; Doherty, Kouneski i Erickson, 1998; prema Wong i sur., 2009). Owen i Cox (1997; prema Braungart-Rieker i sur., 1999) su utvrdili da bračne nesuglasice značajno utječu na privrženost djeteta ocu jer indirektno smanjuju broj i kvalitetu interakcija oca i djeteta jer djeca više vremena provode s majkom. Također je pokazano da su očevi koji su u svađi sa svojom partnericom hladniji i manje osjetljivi prema svojoj djeci u dobi od 3 mjeseca (Owen i Cox, 1997; prema Braungart-Rieker i sur., 1999).

6.5. KULTURALNI UTJECAJI

Uz individualne karakteristike i obiteljski kontekst, u obzir je potrebno uzeti i šire kulturalne norme koje mogu utjecati na ponašanje roditelja. Bowlby (1969) je istaknuo da se odnos između roditelja i djeteta stvara u socio-kulturalnom kontekstu. Kroskulturalna istraživanja su pokazala da su uloge, ponašanja i roditeljski stilovi uvelike određeni obiteljskim kulturalnim kontekstom. Moguće je da su roditelji motivirani da se ponašaju na načine koji su karakteristični za njihov spol, što je pod velikim utjecajem društva i zahtjeva svakodnevnog života (Dumont i Paquette, 2013). Primjerice, u mnogim zapadnjačkim tradicionalnim zemljama i dalje postoji stroga podjela roditeljskih uloga u skladu s kojima majke pružaju brigu djeci, a očevi se s djecom igraju, dok su očevi porijeklom iz zemalja Latinske Amerike više uključeni u brigu za djecu zbog visokog vrednovanja sudjelovanja obiteljskom životu u latinoameričkim kulturama (Cabrera i Garcia-Coll, 2004; Parke i sur., 2004; prema Berk, 2015). U većem broju različitih kultura neobično je da otac služi kao primarni objekt privrženosti. Pokazano je da je otac primarni objekt privrženosti samo u 5%-20% slučajeva (Ainsworth 1967, Freeman i Brown, 2001, Trinke i Bartholomew, 1997). Vjerojatnost da će otac biti primarni objekt privrženosti ovisi o djetetovoj dobi i spolu: muška djeca više preferiraju oca kao objekt privrženosti tijekom kasnog djetinjstva i adolescencije u odnosu na žensku djecu. Suprotno tome, novorođenčad rijetko ima oca kao primarni objekt privrženosti (Doherty i Feeney, 2004).

7. UTJECAJ PRIVRŽENOSTI OCU NA FUNKCIONIRANJE U DJETINJSTVU

Brojna su istraživanja koja su se bavila učinkom sigurne i nesigurne privrženosti roditeljima na različite aspekte djetetova funkcioniranja. Nizom longitudinalnih istraživanja pokazano je postojanje pozitivne korelacije između sigurne privrženosti i mnogih pozitivnih osobina u različitim domenama psihološkog funkcioniranja pojedinca (Benoit, 2004).

Što se tiče privrženosti ocu, ranija istraživanja, koja su uspoređivala privrženost ocu s privrženošću majkama koristeći tradicionalne procedure mjerenja, pokazala su da sigurna privrženost ocu ima slabiji utjecaj na djetetov socijalni i emocionalni razvoj (Grossman i sur. 2002). Međutim, nedavna kroskulturalna istraživanja pokazuju da očeva privrženost ocu doprinosi dugoročnom povoljnom razvoju socijalne, emocionalne i kognitivne kompetencije u jednakoj mjeri kao i majčina, a ponekad i snažnije (Rohner i Veneziano, 2001). U nastavku ovog odlomka dat će se pregled rezultata istraživanja o tome kako privrženost ocu utječe na socijalne, emocionalne i kognitivne aspekte funkcioniranja u djetinjstvu.

7.1. PRIVRŽENOST OCU I SOCIJALNA PRILAGODBA

Nesigurna privrženost ocu snažnije je povezana sa problemima socijalne prilagodbe u odnosu na nesigurnu privrženost majci (Bureau i sur., 2017). Također, utvrđeno je da je nesigurna privrženost ocu povezana s više problema u ponašanju neovisno o kvaliteti privrženosti djeteta majci (Bureau i sur., 2017). Tome ide u prilog i nalaz da je sigurna privrženost ocu, ali ne i majci, povezana s manjim brojem eksternaliziranog problematičnog ponašanja djece (Kochanska i Kim, 2013). Takvi rezultati bar djelomično se mogu objasniti time da su očevi češće modeli po kojima djeca uče agresivna ponašanja (npr. tijekom grublje igre) u odnosu na majke. Ukoliko agresivna ponašanja, koja prilikom igre mogu poslužiti kao oblik stimulacije, nisu kombinirana sa roditeljskom osjetljivošću i jasnim postavljanjem granica prihvatljivog ponašanja, djeca mogu agresivno ponašanje doživjeti prihvatljivim i posljedično ga koristiti u nizu socijalnih situacija (Bureau i sur., 2017).

Uz to, pokazano je da dijete koje je sigurno privrženo ocu u djetinjstvu socijalno kompetentnije od nesigurno privrženog (Brumariu i Kerns, 2010; Dallaire, 2007; Fearon, Bakermans i Kranenburg, Van Ijzendoorn, Lapsey i Roisman, 2010; Lyons-Ruth, Easterbrooks i Cibelli, 1997; Matas, Arend i Sroufe, 1978; Sroufe, 1983; prema Dumont i Paquette, 2013). Jedno od objašnjenja ovakvih rezultata nudi teorija odnosa aktivacije. Djeca koja su optimalno pobuđena tijekom igre s očevima pokazuju manje znakova depresivnosti i anksioznosti te su stoga u manjoj mjeri izolirana od strane vršnjaka i ovisna o drugima (Paquette, 2004).

Suprotno tome, djeca koja su nedovoljno stimulirana tijekom igre s očevima kasnije imaju manje samopouzdanja i češće su ignorirana od strane vršnjaka, dok su ona koja su pretjerano stimulirana sklonija eksternalizaciji problema u ponašanju te odbacivanju u društvu (MacDonald, 1987; prema Paquette, 2004).

Također, očeva roditeljska osjetljivost može se smatrati zaštitnim faktorom za razvoj problema u ponašanju u djetinjstvu i adolescenciji (Grant i sur., 2000; Rohner i Brothers, 1999; Tacon i Caldera, 2001; prema Berk, 2015).

7.2. PRIVRŽENOST OCU I EMOCIONALNA KOMPETENCIJA

Rezultati istraživanja naglašavaju važnost bliske i sigurne veze s ocem za emocionalno zdravlje i razvoj djeteta (Wong i sur., 2009). Očevi kao figure privrženosti tijekom djetetovog istraživanja okoline služe djetetu kao sigurna baza kroz iskazivanje osjetljivosti na djetetove znakove, i nude im podršku, suradnju, potporu i izazove. To djetetu omogućuje da se nesmetano koncentrira na istraživanje, slijedi svoju znatiželju i stječe nove sposobnosti bez pojavljivanja emocionalnih poteškoća zbog straha (Grossman i sur., 2002). Uz to, kao što je već navedeno, očevi kroz svoju specifičnu interakciju s djecom u igru potpomažu razvoj djetetove emocionalne regulacije u emocionalno nabijenim situacijama i učenja strategija nošenja sa stresom, a sve to u sigurnom okruženju u kojem otac služi kao podrška (Hazen i sur., 2010). Očevi koji se uključuju u interakcije koje kod djeteta mogu izazvati strah, ali ne daju dostatnu količinu podrške i sigurnosti djetetu povećavaju vjerojatnost da će njihova djeca imati slabiju emocionalnu regulaciju i biti lakše preplavljena u situacijama iznimnog stresa (Hazen i sur., 2010).

Također, pronađeni su snažniji učinci stresa na zdravlje i dobrobit djeteta u kasnijim fazama života ukoliko očevi nisu bili uključeni u njihov odgoj (Amato i Riviera, 1999; prema Lewis i sur., 2009), što također govori o važnosti očeve uloge u odgoju djeteta.

7.3. PRIVRŽENOST OCU I KOGNITIVNA KOMPETENCIJA

Pokazano je da su sigurno privržena djeca kognitivno kompetentnija. U istraživanju Easterbrooks i Goldberg (1984; prema Grossman i sur., 2002) dobiveno je da djeca koja su sigurno privržena ocu koriste uspješnije strategije rješavanja problemskih zadataka nego nesigurno privržena djeca. Uz to što su uspješnija u rješavanju problema od nesigurno privržene

djece, također su znatizeljnija te se u većoj mjeri uključuju u istraživačka ponašanja (Hazel i Durett, 1982; prema Vasta i sur., 2005). U prilog navedenom ide i nalaz da je odsutnost očinske figure povezana sa slabijim akademskim učinkom (Pfniffer i sur, 2001; prema Lewis i sur., 2009).

7.4. OSVRT NA ISTRAŽIVANJA ODNOSA IZMEĐU PRIVRŽENOSTI OCU I FUNKCIONIRANJA U DJETINJSTVU

Važno je napomenuti da je broj istraživanja o privrženosti ocu i dalje u zaostatku za istraživanjima privrženosti majkama. Postojeća istraživanja koja su se bavila privrženosti ocu te utjecajem privrženosti ocu na različite aspekte funkcioniranja u djetinjstvu jednim su dijelom olakšala razumijevanje odnosa djeteta i oca. Ipak, u obzir je potrebno uzeti ograničenja i probleme s kojima se susreću istraživači u ovom području. Primjerice, mogućnost generalizacije rezultata je oslabljena jer se uzorci sastoje uglavnom od očeva koji volontiraju za sudjelovanje u istraživanju. Zbog toga bi u nova istraživanja trebalo uključiti očeve koji su *rizičniji*. Dodatni problem je taj što veza između kvalitete privrženosti ocu i važnih ishoda razvoja djeteta uglavnom nije direktna, već je pod utjecajem osobnih karakteristika djeteta i oca, kao i obiteljskog i kulturnog konteksta u kojima dijete odrasta (Grossman i sur., 2002). Iz tog razloga bi se odnos roditelja i djece trebao promatrati kao kompleksan dinamički proces.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog završnog rada bio je opisivanje konstrukta privrženosti s naglaskom na privrženost ocu. Uspoređivanje interakcija roditelja s djetetom i privrženosti majkama i očevima nije napravljeno u svrhu naglašavanja razlika, već radi boljeg razumijevanja privrženosti oboma roditeljima.

Unatoč tome što su očevi, bar što se istraživanja tiče, dugo vremena bili zanemareni kao figure privrženosti i što se utjecaj privrženosti ocu na kasnije funkcioniranje djeteta podcjenjivao, istraživanja su pokazala da očevi mogu biti uključeni u roditeljstvo jednako kao i majke te da u mnogim aspektima emocionalnog, socijalnog i kognitivnog funkcioniranja djeteta imaju vrlo važnu ulogu.

Nedvojbeno je da djeca stvaraju privrženost i prema ocu i prema majci na temelju niza ranih interakcija s oba roditelja. Međutim, očevi i majke imaju različite funkcije kao roditelji i kao objekti privrženosti. Čini se da očevi djetetovom razvoju najviše doprinose kroz osjetljivu podršku koju pružaju tijekom igre kao načina istraživanja, dok majke najviše doprinose time da djeci kao sigurna baza na način da im pružaju toplinu i ljubav. Ipak, stroga diferencijacija uloga: majke kao sigurne baze koja pruža toplinu i oca kao suigrača koji potiče odvažnost prilikom istraživanja, ne treba biti prenaplašena. Iako se roditelji mogu specijalizirati u svojim spolno određenim ulogama, moguće je da oba roditelja mogu imati i jednu i drugu funkciju, ovisno o situaciji. Očeva uloga ravnopravna je majčinoj te je važno očeve u jednakoj mjeri kao i majke uključiti u programe i intervencije u radu s djecom.

Dakako, potrebno je provesti još istraživanja kojima će se doći do dodatnih spoznaja kojima bi se upotpunila slika važnosti uključenosti oba roditelja u odgoj djeteta. Tu se najviše misli na istraživanje toga kako roditelji dijele ova dva aspekta privrženosti, sigurne baze i partnera prilikom istraživanja okoline, te na koji način se iskustva djeteta u odnosu s roditeljima integriraju u radne modele privrženosti. Također, postavlja se pitanje imaju li djeca više koristi od toga da otac i majka preuzimaju komplementarne uloge ili da svaki od njih obavlja obje funkcije. Uz to, potrebno je istražiti na koji način samohrani roditelji ispunjavaju svaku od ovih funkcija s obzirom na njihovu važnost za djetetov razvoj. Na temelju svega navedenog može se zaključiti da se odnos djeteta i roditelja uvelike rasvijetlio, ali i dalje postoji dosta prostora za buduća istraživanja.

9. LITERATURA

- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of attachment*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Benoit, D. (2004). Infant-parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Paediatr Child Health*, 9(8), 541-545.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Braungart-Rieker, J., Courtney, S. i Garwood, M. M. (1999). Mother- and Father-Infant Attachment: Families in Context. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 535-553.
- Broberg, A.G. (2000). A review of interventions in the parent-child relationship informed by attachment theory. *Acta Paediatr*, 434, 37-42.
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C. i Neff, C. (2012). Father Involvement, Paternal Sensitivity, and Father-Child Attachment Security in the First 3 Years. *Journal of Family Psychology*, 26(2), 421-430.
- Bureau, J. F., Martin, J., Yurkowski, K., Schmiedel, S., Quan, J., Moss, E., Deneault, A. A. i Pallanca, D. (2017). Correlates of child-father and child-mother attachment in the preschool years. *Attachment & Human Development*, 19(2), 130-150.
- Doherty, N. A. i Feeney, J. A. (2004). The composition of attachment networks throughout the adult years. *Personal Relationships*, 11(4), 469-488.
- Dumont, C. i Paquette, D. (2013). What about child's tie to the father? A new insight into fathering, father-child attachment, children's socio-emotional development and the activation relationship theory. *Early Child Development and Care*, 183(3-4), 430-446.
- Freeman, H. i Brown, B. B. (2001). Primary attachment to parents and peers during adolescence: Differences by attachment style. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 655-674.
- Grossman, K., Grossman, K., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Engelisch, H. i Zimmermann, P. (2002). The Uniqueness of the Child-Father Attachment Relationship: Fathers' Sensitive and Challenging Play as a Pivotal Variable in a 16-year Longitudinal Study. *Social Development*, 11(3), 307-331.
- Hazen, N. L., McFarland, L., Jacobovitz, D. i Boyd-Soisson, E. (2010). Father's frightening behaviours and sensitivity with infants: relations with father's attachment

- representations, father – infant attachment, and children's later outcomes. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 51-69.
- Hrdy, S. B. (1999). *Mother nature: Maternal instincts and how they shape the human species*. New York: Ballantine.
- Ijzendoorn, M. H. i Wolff, M. S. (1997). In Search of the Absent Father – Meta-Analyses of Infant-Father Attachment: a Rejoinder to our Discussants. *Child Development*, 68(4), 604-609.
- Kamenov Ž. i Jelić M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanovog Inventara iskustava u bliskimvezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73-92.
- Kochanska, G. i Kim, S. (2013). Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood. *Child Development*, 84, 283–296.
- Kochanska, G. (2001). Emotional Development in Children with Different Attachment Histories: The First Three Years. *Child Development*, 72(2), 474-490.
- Lamb, M. E., Frodi, A. M., Hwang, C. P. i Frodi, M. (1983). Effects of paternal involvement on infant preferences for mothers and fathers. *Child Development*, 54, 450–458.
- Lewis, S. N., West, A. F., Stein, A., Malmberg, L.-E., Bethell, K., Barnes, J., Sylva, K., i Leach, P. (2009). A comparison of father-infant interaction between primary and non-primary caregiving fathers. *Child – Care, Health and Development*, 35(2), 199-207.
- Lyons-Ruth, K. i Block, D. (1996). The disturbed caregiving system: Relations among childhood trauma, maternal caregiving and infant affect and attachment. *Infant Mental Health Journal*, 17, 257–275.
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father–child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development*, 47, 193–219.
- Paquette, D. i Bigras, M. (2010). The risky situation: A procedure for assessing the father–child activation relationship. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 33–50.
- Pećnik, N. (2008). Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju. *Dijete i društvo*, 10(1-2), 99-115.
- Rohner, R. P. i Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405.
- Sroufe, L. A. (1985). Attachment classification from the perspective of infant-caregiver relationships and infant temperament. *Child Development*, 56, 1-14.

- Trinke, S. J. i Bartholomew, K. (1997). Hierarchies of attachment relationships in young adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(5), 603–625.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Wong, M. S., Mangelsdorf, S. C., Brown, G. L., Neff, C. i Schoppe-Sullivan, S. J. (2009). Parental Beliefs, Infant Temperament, and Marital Quality: Associations with Infant-Mother and Infant-Father Attachment. *Journal of Family Psychology*, 23(6), 828-838.